

معماری داخلی تاثیر نور پردازی در طراحی کافه

۱-روژین رنجبر ۲- دکتر افشین پارام

۱-دانشجوی کارشناسی ارشد معماری^۱

۲-عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد دماوند^۲

چکیده

موضوع ناهنجاری های رفتاری در درون کافه ها از موضوعاتی است که در ایران کمتر بدان پرداخته شده است، و شاید هیچ گونه تحقیق علمی ای در این راستا صورت نگرفته است. عنوان پژوهشی است که با اهداف تعیین تاثیر نور پردازی نور های گرم و سرد و میزان شدت این نور ها درون کافه سعی بر تاثیر رنگ و شدت نور در میزان ناهنجاری های رفتاری از قبیل سیگار کشیدن افراد، خساراتی که افراد به اموال درون کافه میزنند... را مورد بررسی قرار داده و سعی بر به حداقل رساندن این ناهنجاری ها داشته باشد. روش تحقیق در این پروژه به صورت تحلیل و به کار گیری منابع اسنادی و کتابخانه ای به بیان اصل نور پردازی و تاثیر آن بر ناهنجاری های فردی-اجتماعی پرداخته شده است و تاثیرات روانشناختی این مولفه ها را بر افرادی که در کافه ها استفاده می کنند بیان نموده است. هدف عمده ی این مقاله ابتدا یافتن ناهنجاری های درون کافه می باشد و سپس به بیان جایگاه نور و رنگ و تاثیر آن دو بر ارزش های فرهنگی و رفتاری در فضاهایی با نورپردازی های مختلف می پردازد.

نتایج حاصل بیانگر این است که به همان اندازه نورپردازی صحیح یک فضا می تواند حس آرامش و تمرکز را وسعت دهد، نیز می تواند در صورتی که نورپردازی بدون توجه به اصول و جنبه های احساسی نشات بگیرد تاثیرات زیان باری بر نوع رفتار افراد می گذارد که برای جبران این خسارت نیاز بر صرف هزینه و زمان است.

واژگان کلیدی: آلودگی نوری - نورپردازی - کافه یا کافی شاپ - ناهنجاری رفتاری

¹ Rozhin.rj@gmail.com

² Uniafshinparam100@gmail.com

مقدمه

در میان تمامی حواس، حس بصری مهمترین نقش را در ادراک فضاها ایفا می کند. هرآنچه که توسط حس بصری دریافت می شود به مدد نور درک می گردد. نور فرم ها را نمایان می کند و رنگ این ترکیب نور و فرم را به کمال می رساند. هرچند انسان دوران مدرنیته از هدایت نور و رنگ به فضاهای زندگی خویش دوری جسته و در اتمسفری از آلودگی نور و رنگ زندگی میکند، اما در فلسفه معماری پسامدرن، بازگشتی دوباره به جاری نمودن حیات بخش نور و رنگ به اندرون بناها حاصل آمده است. از این روست که انسان پسامدرن نیز به جادوی رنگ و نور پی برده و خواستار کاربرد دوباره آن در هارمونی های بلوک و آهن زیستگاه خود شده است (نبی پور ۱۳۸۵). در معماری و شهرسازی، نور عملکردی فراتر از روشن کردن

فضا داشته و به عنوان یکی از اجزاء اصلی مورد توجه طراحان قرار می گیرد. در هنر معماری، نور یکی از اجزایی است که در کنار عناصر و مفاهیم اصلی دیگر از قبیل ساختار، نظم فضایی، مصالح، رنگ و ... مطرح میگردد. در واقع می توان بیان نمود معماری بازی هنرمندانه دقیق و خیره کننده مجموعه ای از اجسام ساخته شده در زیر نور است.

علاوه بر موارد ذکر شده روشنایی و نورپردازی عاملی اساسی در تامین رفاه و امنیت و زیبایی در روز و خصوصا در شب می باشد. متفاوت بودن میزان روشنایی بر حسب مکان، اولین هدف در طراحی روشنایی و نورپردازی است. برای مثال بدترین نوع روشنایی در یک فضای بزرگ، روشنایی یکنواخت و هم سطح است. به طور کلی باید در کنار فضاهای پر نور، فضاهای کم نور نیز وجود داشته باشند و عملا برای کاهش یکنواختی در شب می توان با روشنایی و نورپردازی نقاط مختلف، فضاها را متمایز نمود (حجتی و مضطرزاده، ۱۳۸۹)، چراکه یکنواخت بودن نورپردازی فضاهای یک کافه هم به لحاظ کالبدی و هم عملکردی توجیه ناپذیر است. نور تأثیر مستقیمی بر روح و روان انسان دارد، نورپردازی یک محیط میتواند عامل ایجاد احساسات گوناگونی همچون آرامش، شغف، شادی، افسردگی، ترس، اضطراب، عصبانیت و ... باشد. از این رو است که انسان در یک مکان با نوعی نورپردازی احساس شادمانی می کند و در همان محیط با گونه ای دیگر از نورپردازی غمگین و محزون میشود، بدین ترتیب نحوه نورپردازی چه در روشنایی روز و چه در تاریکی شب می بایست دارای شکل و محتوی باشد. بر این اساس، پژوهش حاضر به منظور بررسی و ارزیابی میزان اثر بخشی نورپردازی بر ایجاد ناهنجاری های درون کافه هدف گذاری شده است و در جست و جوی پاسخگویی به این سوال می باشد: آیا نورپردازی و رنگ آمیزی فضاهای کافی شاپ بر رفتار های منفی و ناهنجاری های اجتماعی استفاده کنندگان از آن فضا تأثیر گذار می باشد؟ با طراحی صحیح تا چه میزان می توان این ناهنجاری ها را کاهش داد؟ در این راستا پس از بررسی نقش نور و رنگ در فضای کافه و بیان جایگاه مناسب آن به توضیح پیرامون مسائل روانشناختی ناشی از ترکیب ناصحیح نور و رنگ پرداخته می شود.

اهمیت و ضرورت پژوهش

نور پردازی درون کافه برآیند تصاویری است که افراد استفاده کننده از آن در خود چای میدهند به طوری که هر مخاطبی، تحت تأثیر آن قرار گرفته، کافه را با آن سیمای عمومی شناخته و خاطراتی از آن دارد. (کالن، ۱۳۸۲: ۴۳۸) اگرچه امروزه تحقیقات پر دامنه ای در زمینه ی اهمیت نور پردازی و به خصوص نور طبیعی بر انسان صورت گرفته و شواهد انکارناپذیری بر تاثیر مثبت نور و بهره مندی از منظر طبیعی بر سلامت، آسایش، و بازدهی افراد به دست آمده است، جای تعجب است که چرا همچنان بسیاری از طراحان و معماران در نور پردازی فقط رویت پذیربوضوح و قابلیت عملکردیکارآمدی را مد نظر قرار می دهند (پوردیهیمی و فریبرز، ۱۳۸۷)، به علاوه تاثیر مخربی که نورپردازی ناصحیح و یا ترکیب نامتناسب آن با رنگ می تواند بر روحیات انسان بگذارد کمتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. در واقع می توان بیان نمود که بیشتر مطالعات انجام یافته در این زمینه به صورت مطالعه ی آزمایشگاهی انجام یافته است. در حالی که در جهان واقعی، با توجه به مجموعه ی فرایندهای گوناگون محیطی و اجتماعی و فرهنگی موثر بر آن، مکانی پیچیده محسوس می شود و از این رو مطالعات آزمایشگاهی در این زمینه، به تنهایی از جامعیت لازم برای پاسخگویی به نیاز برخوردار نیست (پوردیهیمی و فریبرز، ۱۳۸۷). باتوجه به مطالب گفته شده پژوهش حاضر از این روی واجد اهمیت است که علاوه بر ارزیابی نقش نورپردازی و هارمونی رنگی آن به عن وان عامل مهم و تأثیرگذار در احیای کافه و بهبود دهنده شاخصه های رفتاری و ضمن بیان ویژگی ها و تاثیرات مثبتی که نور و رنگ بر کیفیت استفاده شهروندان از فضا دارد به بیان بعد دیگر آن یعنی ناهنجاری های رفتاری ناشی از بی توجهی به طراحی آن نیز می پردازد.

پیشینه تحقیق

بن بوا ۱ در کتاب زیبایی نور (۱۳۷۶) به بررسی ابعاد مختلف تأثیر گذاری نور بر زندگی انسان و محیط زیست پرداخته و کاربردهای مختلف نور را در صنایع و هنرهای متفاوت برجسته نموده است. کتاب نورروز در معماری نوشته بنجامین اوانز ۲ (۱۳۷۹) در زمینه بهره گیری از نور طبیعی در پردازش و کاربردهای عملی آن در معماری، مطالب و نمونه های متعددی را ارائه کرده است. گری استفی ۳ در کتاب خود به نام طراحی نورپردازی معماری (۲۰۰۲) به اصول، شیوه ها و جنبه های هنری و فنی نورپردازی معماری با نور مصنوعی اشاره کرده و گردش کار یک پروژه نورپردازی را از ابتدا تا انتها در بناها و ساختمان ها مورد توجه همه جانبه قرار داده است. میتجا پرپلاوسک ۴ (۲۰۰۷) در پروژه تحقیقاتی خود با نام نورپردازی پارک های شهری دو پارک شهری در کشور اسلونی را بررسی نموده و راهنمایی هایی را برای بهبود کیفیت فضای شبانه پارک ها که قابل تعمیم به دیگر فضاهای شهری مشابه نیز هست، را ارائه کرده است.

دیوید هربرت ۵ و نورمن دیویدسون ۶ (۱۹۹۴) در مقاله مشترکشان به نقش نورپردازی خیابانها در کاهش جرم و جنایات پرداخته و تأثیر نورپردازی خیابانها را در این زمینه با همبستگی مثبت بسیار قابل توجه ارزیابی کرده اند. ایگور کنز ۷ در مقاله ی خود (۱۹۹۵) به بررسی تأثیر

نورپردازی بر خلق و خوی انسان پرداخته و اثر نورپردازی داخلی بناها را بر انسان مورد بررسی قرار داده و آن را یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد انسان در محیط کار و زندگی دانسته است و نشان داده که اثر بخشی آن بر زنان و مردان متفاوت است.

در ایران علی اصفردیابی و دیگران (۱۳۸۵) در مقاله خود ضمن توجه به اصول کلی نورپردازی پارک های شهری، اشاره می کنند که سیمای شبانه به عنوان جزء لاینفکی در طراحی پارک ه ا و باغ ها باید به طور همزمان و با سایر بخشها مورد توجه طراحان قرار گیرد.

فرضیه

این مقاله نورپردازی و رنگ را به عنوان عامل مهم و تأثیرگذار در احیای فضاهای کافه و بهبود دهنده شاخصه های دور هم بودن و در پی آن توسعه جذابیت سیمای کافه در به وجود آمدن خاطره از آ فضا مورد بررسی قرار می دهد .

مبانی نظری پژوهش

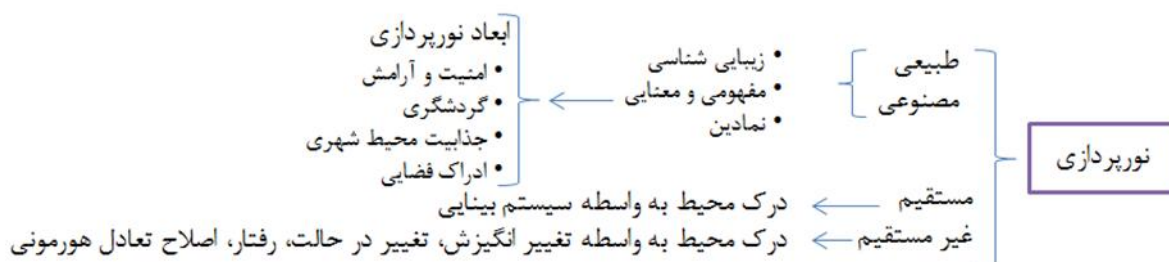
نور

"نور" از مهمترین عوامل طبیعی مؤثر در معماری است که کلید درک جهان به لحاظ بصری می باشد و بر کیفیت فضاها مستقیماً تأثیر می گذارد و عبارت است از تظاهر دید از انرژی تشعشعی یعنی وقتی روشنایی بر روی سطوح می تابد، از سطح فوق منعکس شده و به چشم انسان می رسد و اصلی ترین کارکردش روشن کردن فضا و فرمهای ساختمانی است که آنرا روشنایی می نامیم (اوانز، ۱۳۷۹:۷). نور با استفاده از نبوغ معمارانه و توجه به سه عامل زیبایی شناسی -مفهومی و معنایی و نمادین، جهت تعریف مجدد فضاهای شهری مورد استفاده قرار می گیرد که آنرا نورپردازی می نامیمو به دو طریق مستقیم و غیر مستقیم بر افراد تأثیر می گذارد ، تأثیر مستقیم آن ناشی از ایجاد تغییرات در کیفیت دید به واسطه ی نور پردازی و از طریق تغییر محرک های سیستم بینایی یا تغییر شرایط کارکرد سیستم بینایی است. در حالی که اثر غیر مستقیم آن حاصل قابلیت نور در جلب توجه، تغییر انگیزش، حالت، رفتار و اصلاح تعادل هورمونی بدن انسان است.

"روشنایی: پدیده روشنایی عامل اصلی مجموعه ی تجربیات ما از جهان اطراف است و در واقع بخش اصلی ادراک بصری را تشکیل می دهد. این پدیده در قالب بخشی از نظریه ی نور پردازی در ارتباطی تنگاتنگ با طراحی فضاهای معماری قرار دارد(پوردیهیمی و فریبرز، ۱۳۸۹). روشنایی باعث ترقی اجتماعی و تقویت سیستم کنترل غیر رسمی جمعیت شده و اثر مراقبتی و بازدارندگی دار د. به علاوه یک سرمایه گذاری مؤثر در زمینه کاهش جرم است (موسسه مهندسان روشنایی انگلستان، ۱۳۹۰).

نورپردازی: نورپردازی ترکیبی از علم و هنر است و موضوعی است درباره اینکه مردم چگونه محیط اطرافشان را روشن می کنند، و چه واکنشی نسبت به آن نشان می دهند؟ نورپردازی موفق در هر زمینه ای (شهرسازی، معماری) به فهم دقیق ویژگی های موضوع

مورد نورپردازی متکی است. این شاید مهمترین مرحله از مجموعه مراحل فرآیند نورپردازی باشد (نمودار شماره ۱). در واقع فهم درست از مردم و نیازهای آنها شرایط لازم هر نوع نورپردازی را تعیین می کند.

نمودار ۱: انواع نورپردازی

نورپردازی علاوه بر وظایف کاربردی که بر عهده دارد، می تواند وظایف دیگری نیز به انجام رساند ، همانند آنچه در نمودار فوق بیان شد نورپردازی صحیح چه به صورت مصنوعی و طبیعی یا مستقیم و غیر مستقیم عامل مهم برای درک درست از فضا است و بیان نور با اشکال نمادین ، فراگیر ، خشنود کننده، ساده و غریزی و در عین حال ابهام آمیز برای گشودن پنجره خیال های بشری ، بزرگترین وظیفه نورپردازی در عصر ماست(اوانز،۱۳۷۹).

تأثیر نور در ادراک فضای کافه و تأثیر آن از نظر احساسی بر افراد درون کافه

به واسطه نور تصاویر عینی و ذهنی از دنیای اطراف در ذهن ما شکل می گیرد و فضای ادراکی تنها از طریق دریافت کیفیات فضای واقعی تصویر می شود. البته قابل ذکر است که فضای ادراکی با فضای واقعی یکی نیست و تصویر ذهنی از فضا نتیجه نهایی است که در نتیجه ادراک روی داده است. تمایز میان نور خوب و بد ، یا نور کافی و ناکافی، به صرف نگاه کردن به آن میسر است. وقتی که شخصی در یک فضا، کار و فعالیت روزانه انجام می دهد، معایب نور اتاق بیشتر و راحت تر بر وی آشکار می شود. نوری که برای هر محیط پیش بینی می کنیم، بر شخصیت و ویژگی فضا تأثیری عمیق دارد، حتی از نظر روانشناسی و مسائل روحی انسان، نورپردازی بد و نادرست می تواند محل را آکنده از جوی ناراحت کننده و ساکنان آن محل را عصبی، نگران و مضطرب سازد. فرد مدام این حس را با خود دارد که گویی عاملی در میانه، درست و به قاعده نیست. حتی ممکن است نور کم و حساب نشده باعث سردرد، خستگی چشم، اضطراب یا حتی تصادم به دلیل دید کم شود. بر طبق موارد ذکر شده می توان گفت، نور در زندگی نقش بسیار مهمی ایفا

می کند، عموم انسان ها در روزهای آفتابی خوشحال ترند و به عکس در روزهای ابری بیشتر از حالت عادی به غمگین بودن تمایل پیدا می کنند. موضوع مورد توجه این است که در طراحی شهری نباید صرفاً به مسائل فیزیکی و کالبدی توجه نمود، بلکه باید رفتارهای انسانی را نیز

مد نظر قرار داد. بدون شک توجه به دو مولفه نور و رنگ بر کیفیت فضای شهری و به تبع آن واکنش های شهروندان تاثیر مستقیمی می گذارد.

تاثیر نور و رنگ بر رفتار انسان در کافه

ادراک انسان از محیط از محوری ترین مقولات در روان شناسی محیطی است. ادراک محیطی فرایندی است که از طریق آن انسان داده های لازم را بر اساس نیازش از محیط پیرامون خود بر می گزیند. در حقیقت ادراک محیطی از تعامل ادراک حسی و شناخت که در ذهن انسان و روان او تجربه شده اند حادث می شوند. در این فرایند نقش محیط به عنوان عامل اساسی در رشد، توسعه و در نهایت در یادگیری مورد توجه قرار می گیرد (مطلبی، ۱۳۸۰).

یکی از عوامل بسیار مهمی که سبب می شود انسان با قرار گرفتن در برخی از فضاها احساس شادی و شمع کند و بیشترین لذت را از بودن و ماندن در آن محیط ببرد و یا بالعکس در فضاها و مکان های غمگین، دل مرده، افسرده و بی قرار شود و یا اینکه احساس هویت و آرامش را به یک فضا القا کند و روابط اجتماعی را ارتقا بخشد، اصل نورپردازی و رنگ های فضایی و ترکیب این دو با یکدیگر می باشد .

نور و رنگ از عوامل موثر بر تعادل محیطی به شمار می آیند و تاثیر مثبت آن ها بر روان و رفتار و خلق و خوی، قدرت نیروبخشی و تولید انرژی مثبت در انسان، غیر قابل انکار می باشد زیرا نور اثر مستقیم بر فعالیت بخش های درون مغز دارد و اشتیاق و علاقه به روشنایی و یا ترس از تاریکی، فقط یک مساله واهی یا روان شناختی و یا اجتماعی نیست. بلکه اثربخشی بهینه نور در سلامت روان و تاثیر آن در خلق و خوی و رفتار انسان و در نهایت ارتقا کیفی اخلاقی وی در پروژه های تحقیقاتی مختلف نیز ثبت شده است (نایی و دیگران، ۱۳۸۸)

نتیجه گیری

نور سازنده اشکال معماری است و رنگ مکمل آن می باشد. نور و رنگ آفریننده فضا نیستند ولی موجب ارتقا و بهبود احساسات فضایی می گردند. اما این مهم زمانی دست یافتنی است که با توجه به کاربرد و عملکرد فضا انجام گیرد. امروزه اهمیت نورپردازی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است و بدون نورپردازی صحیح ما از این بعد طراحی محروم می باشیم و همچنین در صورتیکه به صورت ناصحیح انجام گیرد، به جای بهبود کیفیت فضا بسیاری از ناهنجاری های اجتماعی همچون حرابکاری، سیگار کشیدن، ترس، نگرانی را افزایش می دهد. از آنجایی که فضای کافه در شهرها گویای دوره هم جمع شدن افراد می باشند و می بایست به دقت طراحی گردند و تاثیراتی که بر رفتار و روان استفاده کنندگان ایجاد می کنند بررسی گردد . فضاهای کافه اگر با طراحی صحیح جاذب جمعیت گردند، در به وجود آمدن حس تعلق فضاتانی بسیار می گذارد. یکی از راه های جذب جمعیت استفاده از نورپردازی های صحیح و رنگ آمیزی های مناسب در اطراف این محیط ها می باشد. نوع

نورپردازی و رنگ های مورد استفاده باید هماهنگ با توقعات استفاده کنندگان از فضا باشد. برای مثال به کارگیری رنگ های آرام بخش در طول مسیر به منظور ایجاد حس سکون با طراحی مناسب موجب کندی در حرکت و ایجاد حس دعوت کنندگی به منظور فراخواندن شهروندان به فضای آرام و دور از هیاهوی شهر می گردد. همچنین وجود نورهای متمرکز با رنگ های متفاوت بازمینه حس تاکید را بر عناصر و فضاها و فعالیت های خاص افزایش می دهد.

درون کافه نورپردازی باید به مقداری باشد که نه زیاد باشد تا آرامش افراد درون کافه را برهم بزند و نه آن قدر کم باشد تا موجب حس ناراحتی شود، اذا استاندارد های نورپردازی درون کافه ها نسبت به سایر مکان ها خصوصا قهوه خانه ها و رستوران ها فرق می کند. در نورپردازی ها بسیار کم افرادی که به تنهای وارد کافه میشوند به قسمت تاریک تر سرد تر کافه می روند و در صورتی که افراد به صورت گروهی وارد کافه شوند به قسمت پرنور تر و گرم تر کافه از نظر رنگ نوری می روند.

در زمینه سیگار کشیدن افراد رون کافه افرادی که صورت تنهایی وارد کافه میشوند در صورتی که در فضای کم نور تر و سرد تر از نظر نوری قرار بگیرند بیشتر از افرادی که در فضای گرم ردون کافه قرار می گیرند سیگار میکشند ولی اگر افراد به صورت گروهی وارد کافه شوند این روند به صورت بر عکس بوده افراد در فضای گرم تر از نظر نوری و نور بیشتر سیگار میکشند.

Archive of SID

منابع

- اوانز ، بنجامین، (۱۳۷۹)، نور روز در معماری ، مترجم :شهرام پوردیهیمی ، هوری عدل طباطبایی، تهران: نخستین.
- پوردیهیمی،شهرام،حاجی سید جوادی فریبرز، (۱۳۸۷)، تاثیر نور روز بر انسان، صفحه،شماره ۴۶
- کالن، گوردون، (۱۳۸۲)، گزیده منظر شهری، منوچهر طبیبیان. تهران: دانشگاه تهران.
- مطلبی،قاسم ، (۱۳۸۰)، روان شناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری ، هنرهای زیبا، شماره ۱۰
- نایی، بتول، فاطمه کاتب، مهرانگیز مظاهری، بهروز بیرشک ، (۱۳۸۸)، تاثیر نور فضاهای داخلی بر کیفیت زندگی و رفتارهای اخلاقی انسان، شریه هنر و معماری. شماره ۲۰:۱۴۴
- نیپیور، ایرج ، (۱۳۸۵)، معماری بوشهر، سمفونی رنگ، باد و نور، بوشهر: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی بوشهر، بنیاد ایرانشناسی شعبه بوشهر
- نوربرگ، شولتز، کریستیان، (۱۳۸۷)، معماری : حضور، زبان و مکان. علیرضا سید احمدیان، تهران نیلوفر.